

Minula je godina otkad nas je napustio naš dugogodišnji član Razreda za likovne umjetnosti, akademik Andre Mohorovičić. Tim povodom Razred za likovne umjetnosti pozvao Vas je da se zajedno prisjetimo našeg uvaženog člana.

Poštovani članovi obitelji i prijatelji akademika Mohorovičića, poštovani predsjedniče Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, gospođe i gospodo članovi Akademije, gospođe i gospodo uzvanici!

Andre Mohorovičić rođen je u Križevcima 1913. godine. Školuje se u Križevcima i Zagrebu. Studira na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; godine 1935. stječe akademski stupanj diplomiranog inženjera arhitekture. 1934. upisuje na Filozofskom fakultetu grupu predmeta povijest umjetnosti i apsolvira 1938. Godine 1936. izabran je na Tehničkom fakultetu u Zagrebu za asistenta kolegija Povijest umjetnosti i Teorija arhitekture, a od 1940. vodi samostalno predavanja.

Već prije rata uz rad na Fakultetu i u arhitektonskoj praksi opredijelio se za znanstvena istraživanja i analizu povijesnog razvoja arhitekture i urbanih cjelina na području Hrvatske; tu temu promatra u širokom sklopu razvoja arhitektonskog stvaralaštva i izgradnje gradova na tlu Europe. Znatian dio njegovih studija bio je posvećen proučavanju teorije umjetnosti i teorije arhitekture.

Nakon svršetka rata nastavlja pedagoški rad u zvanju redovitog profesora sve do odlaska u mirovinu 1983. godine. Generacije arhitekata crpile su dragocjena znanja i spoznaje iz njegovih izvanrednih predavanja, u kojima je umio znalački koncentrirati pažnju slušalaca, a vještinom vrhunskog govornika razvijao je svoje misli da bi ih u slijedu dijalektičke logike doveo do nedvojbenih zaključaka.

Godine 1963. promoviran je na Univerzitetu u Ljubljani za doktora tehničkih znanosti iz područja teorije arhitekture disertacijom O kategorijama apsolutnog i relativnog u teoriji arhitekture.

Mohorovičić se ističe neobičnom aktivnošću u javnom radu. Biran je za rektora Sveučilišta u Zagrebu 1947.-1949.; bio je dekan Arhitektonskog fakulteta te prodekan nekoliko puta.

Skupštine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti birale su ga za tajnika Razreda za likovne umjetnosti od 1961.-1975. godine, za glavnog tajnika JAZU od 1975.-1978., za potpredsjednika JAZU 1978.-1991. i ponovno za tajnika Razreda za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1997.-2002. godine.

Mohorovičić je obavljao predsjedavajuće ili članske funkcije u desetcima javnih odbora i komisija. Bio je predsjednik Odbora za izgradnju Sveučilišta u Zagrebu, predsjednik RSIZ-a u oblasti kulture od 1971. do 1979., predsjednik Skupštinskog odbora za izgradnju nacionalne i sveučilišne biblioteke, član odbora za izgradnju Kliničkog bolničkog centra u Zagrebu, član Republičkog savjeta za pitanja obrazovanja, nauke, kulture i fizičke kulture, predsjednik Čakavskog sabora, predsjednik Odbora za obnovu zagrebačke katedrale. Bio je voditelj mnogih Akademijinih zavoda: Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu, Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti.

Profesor Andre Mohorovičić nosilac je brojnih javnih priznanja za svoj rad:

- Orden Republike sa srebrnim vijencem,
- Republička nagrada Božidar Adžija za znanstveni rad i znanstvenu djelatnost,
- Republička nagrada za životno djelo za cjelokupni znanstveni rad i djelovanje,
- Republička nagrada Vladimir Nazor za životno djelo,
- Orden Republike sa zlatnim vijencem.

Bio je dopisni član umjetničkog razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Objavio je više od 100 znanstvenih knjiga i rasprava te bezbroj prikaza i analiza. U pripremi je za tisak njegovo posljednje veliko djelo Kulturno

ozračje Hrvatske, koje će biti još jedan trajni podsjetnik na našeg velikog učitelja.

U ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti govorit će potpredsjednik Akademije, akademik Miroslav Begović, a u ime članova 7. razreda akademik Boris Magaš.

Iznimna mi je čast što se kao bivši student, kasnije kolega u nastavi na arhitektonskom fakultetu i danas kao član Akademije, mogu pridružiti obilježavanju prve obljetnice smrti akademika Andre Mohorovičića.

Andre Mohorovičić, naš suvremenik, sveučilišni profesor, rektor Sveučilišta u Zagrebu, dekan Arhitektonskog fakulteta, akademik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, znanstvenik i istraživač, autor je mnogih teorijskih i povijesnih rasprava u kojima obrađuje povijesni razvoj arhitekture na području Hrvatske i teorijske probleme arhitektonskog stvaralaštva. Tijekom dugih godina članstva u Akademiji obavljao je razne funkcije, bio je njezin potpredsjednik i glavni tajnik. Bio je i predsjednik Odbora za izgradnju Sveučilišta u Zagrebu, predsjednik RSIZ-a u oblasti kulture SR Hrvatske, predsjednik Skupštinskog odbora za izgradnju Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Profesor Mohorovičić svestrano je zaslužan znanstveni radnik, s više od 50 godina javnog kulturnog djelovanja, obogatio je našu znanost originalnim rezultatima rada i osebujnim stavovima prema spomeničkoj baštini i kulturnoj Prošlosti na području razvoja umjetnosti, arhitekture i urbanizma. Kao čovjek, znanstveni i kulturni radnik, orijentiran je prema harmoničnom i humanom te je četrdeset godina nenadmašiv pedagog, govornik, organizator. U ime Predsjedništva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti svjesni smo da smo izgubili iznimno kompleksnu osobnost, neumornog kulturnog polemika, čovjeka velike erudicije i energije, vitalnosti, svestranog interesa i memorije. Mohorovičić se neštedimice davao svojoj sredini, a posebno radu u Akademiji, koju je poistovjetio sa smislom i svrhom vlastitog postojanja.

U ime članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti zahvaljujem se za sve što je učinio za Akademiju i za nas članove razreda za likovne umjetnosti, gdje se ponajviše osjetila njegova korisna stvaralačka i ljudska nazočnost. Andrin odlazak nenadoknadiv je gubitak za akademiju te cjelokupnu hrvatsku kulturu, znanost i umjetnost.

Uvijek nas i ponovno zatekne neumoljivost ljudske sudbine kad ljudsko postojanje na ovoj sićušnoj točki svemirskih prostranstava neumitno završava. Taj nam je prestanak još teži kad završi život čovjeka s kojim smo bili usko vezani, koji nam je bio blizak i u osjećaju, i u ophođenju, i u shvaćanju profesije kojoj pripadamo, i koji je ogromnom erudicijom u svakom trenutku mogao reagirati na postavljen upit. Gubitak takve osobe ne može se nadoknaditi. Ona je sastavni dio naše egzistencije i njezin gubitak gubitak je dijela nas samih.

Dana 17. prosinca 2002. prestalo je kucati srce akademika Andre Mohorovičića. Neočekivano, ali neumitno. Time je jedno vrijeme arhitektonskih tijekova ove naše sudbonosne hrvatske stvarnosti zauvijek otišlo u povijest. Vrijeme kojem je akademik Mohorovičić dao svoj pečat, kojem je bio misleni graditelj i vrijednosni registrator. Vrijeme drastičnih društvenih promjena i tragičnih zbivanja, u kojemu je konkluzija varirala od potvrde i radosti postojanja do gubitaka elementarne ljudskosti.

Andre Mohorovičić se rodio 1913. u Križevcima (gdje mu je otac bio sudac) kao unuk velikana hrvatske znanosti, ime kojega je u skraćenici «Moho» postalo dio planeta na kojem živimo, ali i Mjesečeve površine. Odgajan u obitelji časnih primorskih korijena, završio je 1935. Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, studirajući paralelno i povijest umjetnosti. Nakon završetka studija izabran je za asistenta na kolegiju povijest umjetnosti i teorija arhitekture te boravi, usmjerivši svoj znanstveni rad prema teorijskoj problematici umjetnosti i arhitekture, na studijskim usavršavanjima u Pragu, Beču i Firenci. Kada je 1940. prof. Knoll obolio, preuzeo je Andre Mohorovičić kao suplent njegova predavanja, a kasnije ih je u statusu redovitog profesora briljantnom retorikom obavljao kontinuirano sve do zakonom propisanog umirovljenja. Polazeći od temeljnih spoznaja ljudskog postojanja i analizirajući ga u kontekstu odnosa objektivne stvarnosti i subjektivnog kreativnog potencijala čovjekove svijesti, oformio je teorijske osnove suvremene arhitektonske misli, definirajući i ana-

lizirajući time pojavnost arhitektonskog stvaralaštva od davnih povijesnih početaka do suvremenoga trenutka.

Promatrajući svijet i zbivanja očima mladog intelektualca ljevičara, uključuje se tijekom Drugog svjetskog rata u aktivno suprotstavljanje negativnim refleksijama nametnute vlasti, obavljajući odgovorne funkcije i preživljujući čak i posljedice ratnog zatvora. To ga u poslijeratnom razdoblju izbacuje u prvi plan zbivanja te obavlja funkciju tajnika i potpredsjednika Narodnooslobodilačkog odbora grada Zagreba kao i predsjednika Planske komisije. Godine 1947. biran je za rektora Zagrebačkog sveučilišta, postavši time najmlađi rektor u zagrebačkoj sveučilišnoj povijesti. Tu funkciju obavljao je do 1949., kad je imenovan prorektorom na istom Sveučilištu. Za dopisnog člana (u radnom sastavu) tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti biran je 1954., a za pravog člana 1962. Tijekom dugogodišnjeg rada u Akademiji obavljao je mnoge funkcije, djelujući kao razredni tajnik od 1961. do 1975., glavni tajnik od 1975. do 1978., potpredsjednik od 1978. do 1991., član Predsjedništva Hrvatske akademije od 1991. do 1997. te tajnik Razreda za likovne umjetnosti od 1997., djelujući čak i iz bolničke postelje, sve do neočekivanog kraja svog života. U tijeku tih gotovo pola stoljeća kontinuirano obavlja i mnoge društvene i stručne funkcije predsjednika ili člana raznih odbora, vijeća, povjerenstava itd., a toliko ih je da se ovdje ne mogu ni navesti.

Obogaćen darom vrhunskog retoričara svoja je predavanja znao pretvoriti u događanja u kojima se znanje i metodički pristup pretapaju u sustavno vođen tijek eksplikacija, završavajući u jasnoj sintezi predviđene teme. Strukturirajući slijed promišljanja dovodio je samog sebe do klimaksa postavljenih teza, pa nas ne iznenađuje memorijom evociran trenutak kada je jedna studentska godina nakon običnog, takozvanog redovitog predavanja spontano zapljeskala.

Djelujući i javnim predavanjima stvarao je odnos društva prema arhitektonskom trenutku, definirajući ga jasnom dijalektičkom logikom i dovodeći ga u kontekst cjelokupnog svjetskog razvoja. Upravo zbog toga, kao i zbog činjenice da je predavao jedan od temeljnih kolegija arhitektonske discipline te da je formirao svoj stav i djelovanje objektivnom dijalektičkom analizom stvarnosti, nije mogao prihvatiti deformirani diktat nositelja vlasti država «realnog

socijalizma», objavivši godine 1948. kritiku arhitekture Sovjetskog Saveza i doživjevši nakon toga drastičnu reakciju hrvatskog partijskog rukovodstva isključenjem iz svih rukovodećih funkcija, pri čemu je morao doživjeti i izravne javne napade svojih profesionalnih kolega.

Velik dio svog rada posvetio je Mohorovičić istraživanju arhitekture na hrvatskom etničkom području. Propješačio je doslovno cijelo otočje *Apsyrtides* od vrha Porozine do Sv. Petra i Ilovika. Istraživanjima i iskapanjima na Krku, u Istri, na Rabu, Mljetu i u Dubrovniku otkrio je i registrirao niz nalaza starohrvatskog arhitektonskog naslijeđa, proširujući i definirajući spoznaju o tipološkim oblicima i slojevitim stilskim i konstruktivnim strukturama starohrvatske i medijevalne arhitekture. Obrađujući analogno područje kontinentalne Hrvatske, posvetio je velik dio svog rada razvoju naselja i gradova, analizirajući kompleksnost njihovih razvojnih procesa i definirajući time sintezu povijesnih tijekova hrvatskoga graditeljstva. Svoja je istraživanja, studije i teorijske postavke publicirao u više od pedeset znanstvenih radova i rasprava, knjiga i publikacija. Praktično nije bilo problema hrvatske arhitekture u koji akademik Mohorovičić ne bi mogao ući s punom kompetencijom svoje znanstvene osnove i svog analitičkoga duha. Postavivši temeljne teorijske postavke razvoja i osnova suvremenog arhitektonskog trenutka, svojem je vremenu nedvojbeno dao pečat istaknute ličnosti čija snaga smrću ne prestaje.

Vrstan pedagog, izvršio je bitan utjecaj na sve poslijeratne generacije arhitekata Zagrebačkog sveučilišta. Nema arhitekta koji u sebi ne nosi dio spoznaja koje mu je usadio Mohorovičićev analitički sklop promišljanja izrican vrhunskom retorikom sveučilišnog profesora. Posvetivši velik dio svog života Sveučilištu, uz nazočne društvene obveze i funkcije, svu svoju preostalu energiju usmjerio je prema Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Aktivno nazočan u svim elementima mogućih odlučivanja, shvaćao je Akademiju kao dio svog života, koja, dajući mu dignitet i zaslužen priznanje, zavrjeđuje i traži isto takav odnos prema sebi kao najvišem domu hrvatske znanosti i umjetnosti. Usprkos svoje devedesete godine, svakodnevno nazočan, svakodnevno aktivan od Varaždina, Križevaca i Osijeka do Istre i voljenog Voloskog, od Glazbenog zavoda do Odbora za obnovu Katedrale, Mohorovičić je bio osoba nezamjenjiva u stalnom radu i djelovanju svojeg Razreda i svoje Akademije, svojih naselja i gradova, svoje profesije i društva u cjelini.

Volio je more. I teške sopćeće lokomotive na tračnicama koje odlaze u nedogled – čudesna moć snage čeličnog stroja koji je stvarao dvadeseto stoljeće i beskonačna daljina budućnosti koja poziva u htijenju. Kao i nesaglediva cjelina mora – valovi ovog jadranskog plavetnila nadirući iz beskonačne daljine da bi se razbili o stijenu našeg kratkog postojanja – smisao života koji se, kao veliki val prelomljen i raspršen u bezbroj kapljica, vraća svom iskonu postojanja. Jer prestanak nije i završetak. Smrću nije nestao i odnos. Iako njome nestaje i dio nas samih, ostaje u nama odnos, ono ispunjenje koje smo od nje primili i koje ćemo nositi cijeloga života. Kao vrijednost koja prebiva u nama i koja ne umire.